

Tomten

*Midvinternattens köld är hård,
stjärnorna gnistra och glimma ...*

Vi ska ha traditioner i min familj. När jag växte uppe hade vi inga alls. Om man inte räknar att morsan blev full förstås. Vi reste runt överallt som någon jävla cirkus. Ingen jul var den andra lik.

Men jag vill ha ordning.

*Alla sova i enslig gård
djupt under midnattstimma.
Månen vandrar sin tysta ban,
snön lyser vit på fur och gran ...*

”Du kanske ska vänta några år” sa Ulli förra gången.

”Det blir väl ingen tradition av att vänta”, sa jag.

Men hon hade rätt. Ingen av dem förstod något alls. Tvillingarna somnade och Elly ville inte släppa sin platta.

Men nu! Tvillingarna är fyra och det finns ingen uppkoppling på gården.

Om du frågar mig, så är det så här man *ska* fira jul.

*snön lyser vit på taken.
Endast tomten är vaken.*

Och de lyssnar faktiskt! I hela första versen sitter de som tända ljus. Lite vingliga ljus med fladdrande lågor kanske, men de lyssnar i alla fall.

Och det är faktiskt allt jag begär! Nu startar vi traditioner! I vår familj läser vi ”Tomten” av Viktor Rydberg dan före dan!

Jag hinner två rader in på nästa vers innan frågorna kommer.

*Står där så grå vid ladgårdsdörr,
grå mot den vita driva ...*

– Vem *då* är grå? säger Elly.

Jag tycker det gått rätt bra idag. Hon har klätt granen och burit in ved och inte klagat över att teven nästan inte har någon bild. Men nu är hon tjurig.

– Tomten, säger jag. Tomten är grå. Var tyst nu så fortsätter jag.

– Tomten är röd, säger Sonia.

– Han har röda kläder, säger Ludvig.

De säger alltid *nästan* samma sak. Det är väl gulligt egentligen. Men jag kan bara tänka på de där poliserna i Tintin. De med plommonstop. De som alltid fuckar upp allt.

Jag ser på Ulli, men hon bara ler och tittar på ungarna.

– *Jultomten* är röd, förklarar jag. Det här är en annan sorts tomte.

– Vad då annan sort? vill Elly veta. Finns det fler än en? När kommer de där andra med klappar?

Tvillingarna lyssnar storögt nu. Jag kan se vad de tänker: Finns det fler dagar med tomtar och presenter? Tänk om de missat något! Fler tillfällen att bada i prylar!

Ulli tänker tydligen inte hjälpa till alls. Vad kan jag säga? Jag kan väl knappast börja prata om när jultomten uppfanns – då börjar de säkert gråta alla tre. De är övertygat tomte-troende. Nästan fanatiker. Man *kan* ju tycka att jag borde ha tänkt på det innan jag började läsa, men ...

Jag ser mig omkring i rummet och kommer på att jag faktiskt har allt som behövs precis här.

– De här tomtarna bodde på sådana här gårdar, säger jag. När vi fortfarande var bönder. När våra förfäder hade den här gården ...

– *Mina* förfäder, skjuter Ulli in. Dina var väl aldrig bönder!
Jag viftar bort det. Nu vet jag hur jag ska lösa det här.
– När folk bodde på såna här gårdar, säger jag. Och när de var bönder. Då fanns det tomtar här också. Och de var små och grå och hjälpte till på gården. Men bara om du var snäll mot dem ...
– Hjälper de ingen nu då? säger Elly.
– Nu behöver de inte det, säger jag. Vi är ju inte bönder längre. Och så finns det ... diskmaskiner och så ...
– Men mamma säger alltid att *vi* ska hjälpa till, säger Elly. Kunde inte tomtarna göra det istället?
– *Jag* vill att tomtarna ska städa mitt rum, säger Ludvig.
– Tomtarna kan plocka ihop lego, säger Sonia.
Ulli ler och ser ut som om allt det här är det bästa på hela dagen. Jag är alldeles svettig. På något sätt måste jag väl få läsa klart dikten. Jag är inte ens halvvägs.
– Tomtarna vill säkert bara bo hos riktiga bönder, säger jag. De vill inte plocka lego. De hör liksom hemma här ... I små stugor på landet. För länge sen ... Innan det kom elektricitet och ...
– Men vad gör de *nu*? säger Elly. Är de *döda*?
Hennes ögon är stora och ledsna och jag måste hitta på något fort. Jag är verkligen inte bra på sådant här.
Jag grabbar tag i första bästa idé jag får.
– Slavarbete! säger jag.
Elly ser konstigt på mig och Ulli stelnar till, men jag kan inte hejda mig nu.
– Så måste det ju vara, fortsätter jag. Jultomten har tagit dem allihop. Och han tvingar dem att arbeta för honom. Det har ni väl sett på teve? Alla småtomtar som han har hos sig? De måste göra leksaker och sköta om honom, annars ... annars får de ingen mat. Tomten är den värsta slavägare ni nånsin ...
– *Peter!* säger Ulli. Nu räcker det väl.
Och det gör det förstås.
Jag tror inte riktigt tvillingarna förstod. Elly rynkar pannan och ser allvarligt på mig.
– Men tomten är *snäll!* säger hon med eftertryck. Han tvingar ingen!
– Så klart han inte gör, säger Ulli. Pappa skojade bara. Hon reser sig och slår ihop händerna: Men vet ni *vad*? Nu är de dags att lägga sig. Vem vill somna riktigt, riktigt snabbt så julafton kommer fortare?

Tvillingarna är små nog för att gå på sånt.
– Jag! tjuter de och rusar iväg med Ulli för att nattas.
Elly är lite tveksammare.
– Men pappa läste aldrig klart ... säger hon.
– Inte nu gumman, säger Ulli.
– Men jag vill veta hur det slutar, säger hon. Vad gör tomten?
– Han försöker förstå varför människor dör hela tiden, slinker det ur mig.
– *Peter!* säger Ulli och drar med sig Elly. Jag hör hennes frågor hela vägen till badrummet. Ullis svar är lugna. Behärskat lugna. Jag vill slänga boken i väggen, så hårt det bara går. Men jag kan också behärska mig. Jag lägger den sakta och försiktigt på soffbordet. Klappar den till och med lite. Andas djupt och lugnt och kommer ihåg att *le*.

Men jag är bara så frustrerad.

Varför kan inte något *fungera* för en gångs skull?

När barnen somnat säger vi inte särskilt mycket till varandra.

Jag försöker se på teve en stund, men Elly har ju rätt. Bilden är hopplöst dålig. Jag zappar fram och tillbaka. Tänker att det kanske är bättre på någon kanal, men det är bara en handfull att välja på, så jag ger snabbt upp.

Ulli gäspar och reser sig. Jag tänker att en gång – inte alls så länge sedan – betydde det där något för mig. Hon gick och lade sig och det hade med mig att göra. Skulle jag följa med henne, eller sitta uppe en stund till? Skulle det bli något om jag följde med?

Nu är det bara något som händer. Jag har ingen del i det.

Hon stannar i dörren.

– Du ... säger hon. Det var i alla fall lite fint det där ... Att du läste för ungarna.

Jag nickar och hummar och vet inte riktigt vad jag ska göra med det. Varför säger hon det nu? Menar hon något med det?

– Det blev ju rätt kort, säger jag.

Hon nickar.

– Kanske ... säger hon, om du var mer med dem. Du vet ... de skulle lyssna bättre på dig då.

Men det är inte det hon försöker berätta. Jag känner henne för bra. Det är något annat också. Jag försöker gissa.

– Det här huset ... börjar hon. Du vet ... du ... När jag var liten sa de alltid ... Du borde i alla fall inte gå upp på natten och ...

Men jag kan inte vänta – som vanligt. Så jag pratar i munnen på henne.

– Ska jag följa med till sängen? Vill du ... ?

Det *finns* något mjukt där ett tag. Något som liksom stod öppet på ett sätt jag inte sett på länge. Men nu är det borta och jag vet inte riktigt vad det betyder. Den här julen var något sort ... jag vet inte ... ultimatum? ”Vi får se hur det går.” Och: ”Vi ser hur vi gör sen, efter jul.”

– Peter! säger Ulli och jag vet precis vad *det* tonfallet betyder.

Jag säger inget mer och hon går och lägger sig. Hon vill stampa i golvet. Jag *vet* att hon vill det. Men hon är så förbannat bra på att behärska sig att jag nästan inte hör henne alls när hon tassar bort till sitt rum.

Jag blir ensam kvar med julgranen. Jag stirrar på den ett tag. Så slänger jag fjällen på teven.

Moget.

Nokturi. Det är ett fint ord.

Tyvär betyder det inget särskilt fint. Det heter så när man måste gå upp och pissa på natten. När jag var yngre behövde jag aldrig det, men efter tre barn blev det liksom en ritual.

En tradition skulle man kunna säga ...

Och jag har aldrig kunnat sluta med det. Jag vaknar så fort det trycker på. Det gör inte så mycket egentligen – för det mesta är jag så sömndrucken att jag knappt märker att jag är uppe.

Tipp, tapp, tipp, tapp, låter de sista dropparna i toan.

Men det fortsätter när jag spolat. Som en droppande kran ... Eller? Är det något annat? Någon som är uppe och går?

Tipp ... tapp ...

Tvillingarna kanske ... ?

Det låter som flera stycken.

Jag går till köket ...

... och nästan in genom dörren innan jag hör och då plötsligt bultar hjärtat så hårt att blodet forsar upp i hjärnan och jag blir fullständigt, kallduschat klarvaken.

Det är någon här!

Någon som pratar inne i köket. Flera stycken faktiskt – och jag känner inte igen dem alls!

– Det *finns* inget här! säger en av dem. Vi har redan letat!

Rösten är tjock och pipig på samma gång. Jag blir inte klok på den. Vem pratar så?

– Beklämmande! Vart är världen på väg?

En annan röst, men ändå lik den första. Det känns inte bra – inte bra alls – och jag börjar undra om jag inte bara borde smyga tillbaka till sängen. Kanske ... kanske försvinner det här ... om jag inte lägger mig i. Så i morgon, är det som om inget har hänt.

Men jag *kan* inte gå utan att få veta mer.

Försiktigt kikar jag in genom dörrspringan.

Något där inne rör sig. Det är svårt att se i mörkret, men jag får en känsla av ... kattungar? Flera små djur i alla fall, som klättrar runt överallt – på köksbordet, diskbänken – jag tror till och med att en av dem hänger i gardinerna.

– Det kanske finns något under granen, säger en av rösterna.

Jag blir inte klok på vem det är som pratar. Kommer ljudet från de små djuren? Hur då?

Nu försvinner de allihop. De liksom trippar fram – mycket snabbt och jag kan inte avgöra om de rör sig på fyra ben eller två. De stannar ibland och lyssnar. Jag får för mig att en del av dem sätter tassarna över ögonen – som om de spejade rakt mot solen. Men allt är mörkt.

Vad är det här?

Mot min vilja smyger jag efter dem. På väg genom köket ser jag något enormt och bulligt som de lämnat efter sig i ett hörn. Det liknar mest en säck fylld till bristningsgränsen. Är de här ... varelserna ... här för att stjäla saker? Har de redan stoppat säcken full med tjuvgods? Är det vad en av dem menade. ”Det finns inget här”? Finns det inget kvar att ta?

Strupen är så torr att tungan blir sandpapper mot gommen.

Det är fortfarande inte för sent att glömma allt. Jag kan vända tillbaka till sängen, somna om och när jag vaknar kommer det säkert att vara som vanligt.

Eller hur?

I vardagsrummet prasslar det i granen när små tassar klänger runt i den. Julgranskulorna slår mot varandra. Någon rotar runt bland klapparna.

– Inget? säger en röst.

– Inget! De ignorerar oss. Ingen gröt på trappan, ingen mat på bordet. Inte ens en skål med nötter!

– Ändå kallade de på oss. De talade om oss och de tänkte på de gamla traditionerna ...

– Men det var rätt mycket trams också, skrockar en av dem. Allt det där med att arbeta för ...

– Tyst! Den här rösten är ny och den kryper under skinnet på mig som tusentals myror. Den låter gammal. Uråldrig. Som om orden den säger är av damm och inte ljud. Det enda som betyder något nu, fortsätter den, är *vedergällning!*

Från alla håll i rummet kommer hesa, pipiga bifall.

– Sätt dit dem ordentligt! ropar en.

– Höj deras marginalskatt!

– Dubbel bolåneränta!

– Försnilla tjänstepensionen!

– Betalningsanmärkningar! Identitetsstöld! Datorvirus!

– Läck allt! Lösenord! Familjefoton! Pinsamma sms! Ut på nätet med det!

– Eller, säger den uråldriga rösten, så låter vi Nikolas *äta* dem ...

Det väcker förtjusta skratt överallt. Obehagliga skratt – som ljudet av smulor och grus som försvinner in i dammsugaren.

Men nu händer något i mig. Något primitivt och manligt vaknar – det brinner som eld och innan jag vet ordet av har jag rusat in i vardagsrummet. Ljusen i granen är tända, så det är lättare att se här. Utan att själv förstå vad jag gör kastar jag mig över två små varelser som står på soffbordet. Jag griper tag om dem och kramar hårt.

– Aaaah! skriker de och låter som när ungarna var mindre och spelade på kazo.

– Låt bli! väser jag. Ni ska låta min familj vara ifred! Annars ... annars ... kramar jag om de här båda tills de ... spricker!

Jag ser mig vildögd omkring i rummet. Det hummas och muttras runt omkring. Överallt står de – små omöjliga varelser med mörka, elaka ögon. Som små dockor. Plötsligt är jag fruktansvärt medveten om vad jag håller i händerna. Jag ser ned på dem.

Det är de fulaste saker jag någonsin sett. Helt grå, med hud som gammal deg – men seg, som gummi. Och de har päls. Gles, raggig päls över hela kroppen. Ljuset är för svagt i rummet, men jag tycker att jag ser saker röra sig inne i pälsen. Som om varelserna var fulla av krälände löss.

De ser på mig båda två, med ansikten så fulla av rynkor och veck att det är svårt att avgöra vad som är näsa och vad som är mun. Ögonen är i alla fall lätta att se. De är blanksvarta – två illvilliga mörka glaspärlor i varje litet vedervärdigt plyte.

– Vad skulle du göra sa du? säger en.

– Du skulle göra vad då? säger den andra.

– Jag ... jag krossar er! säger jag, men känner mig inte längre lika säker. Elden har slocknat. Jag är ensam. Jag är omringad.

Å andra sidan ... Ingen av dem är större än kattunge. Jag försöker se arg och farlig ut och klämmer så hårt jag bara kan om de små varelserna.

Två ansikten spricker upp i två leenden, med obehagligt många, vassa tänder.

– Hårdare! säger den ena. Bättre kan du!

– Sluta kittlas! säger den andra.

Det är som att trycka på nypumpade bildäck. Inget händer hur hårt jag än pressar.

– Det var den här, säger den dammiga, uråldriga rösten jag hörde tidigare.

Det var den här som trodde att vi var slavar!

Alla grå i rummet skrattar sitt dammsugarslangskratt. Jag vänder mig om och ser en stor varelse – mer fullvuxen katt än unge – som står med korslagda armar på spelkranen. Den är ännu rynkigare än de andra och pälsen har vita tofsar.

– Så du tror att vi *tjänar!* säger den.

– Jag tror ingenting, säger jag. Nu är jag rädd igen. Rejält rädd. Jag tror inte ens på er. Snälla ... jag ...

– Men du borde tro, ler varelsen. Du borde tro på tomtar ... och du borde tro på jultomten. Alla borde det!

Det rasslande skrattet igen. Alla de andra lyssnar på den här. Jag får för mig att de redan vet vad den tänker säga, men ändå väntar andäktigt. De vill höra det som kommer nu.

Det vill inte jag.

Bakom mig, i köket, låter det som om något stort rör på sig. Jag hoppas att det är Ulli. Att det är Ulli med sin farfars gamla älgstudsare som kommer för att rädda mig. De grå varelserna i mina händer skakar av tyst skratt. Jag märker att jag har kissat på mig för första gången sedan jag var barn.

– Golem! säger dammrösten nu. Vet du något om det? Homunculus?

Jag skakar på huvudet. Det är svårt att lyssna – så hårt bultar blodet i öronen. Orden betyder ingenting.

– Monstret då? Frankensteins? Skapat liv? Den gamla lägger huvudet på sned och ser på mig med sina svarta, svarta ögon. Förstår du alls vad jag pratar om?

Jag kan inte svara. Strupen är ett hårt, spänt rör.

Från köket hasar något ut i ljuset från julgransbelysningen. Det är stort. Jag ser mörkröda klädtrasor och raggig vit päls. Eller om det är ett skägg.

– Det här är Nikolas, säger dammrösten. Nikolas! Hälsa på far i huset ...

En andedräkt som från tusentals kadaver slår emot mig. En väldig hand landar på min axel. Två mjölkvita ögon irrar omkring innan blicken blir skarp och fastnar på mig.

Rösten är våt och fylld av tjock, slemmig gröt.

– Finns det ... finns det några snälla barn ... här?